

Szabó Márta

Az UNESCO asszociált iskolák programja

„Az UNESCO számára a nemzetközi nevelés koncepciójának támogatására és kipróbálására az egyik út az asszociált iskolák programja. Ez a program az oktatási intézmények egyedülálló és állandóan bővülő hálózata, melynek célja a gyermekek és fiatalok felkészítése egy átfogó, globális társadalomba illeszkedő életmódra. Az asszociált iskolák a szó legnemesebb értelmében úttörő jellegű vállalkozást jelentenek; fényletek, melyek megvilágítják azt az utat, amit szeretnénk, ha más intézmények is követnének.” (Federico Mayor, az UNESCO főigazgatója)

A világ az utóbbi évtizedekben egyfelől minden korábbit felülmúló műszaki-tudományos haladást s alapvető társadalmi változásokat élt át, bár ezek előnyeit csak egy viszonylag szűk réteg élvezheti. Másfelől a felnőtt írástudatlanok abszolút száma egyre nő, milliók szenvednek éhségtől és rosszul tápláltságtól, milliós nagyságrendet ér el azoknak a gyermekeknek a száma, akik nem élik meg az egyéves kort, természeti környezetünk tragikus mértékben romlik. Ugyanakkor percnként több mint egymillió dollárt költenek fegyverekre, melyek a világ különböző pontjain pusztítanak embereket, köztük rengeteg gyermeket, épületeket, köztük iskolákat. A törődés a háborúk borzalmai elől menekülőkkel együtt jár – többek között – másféle emberek megismerésével és gyermekek oktatásának kérdéseivel. Éppen ezért egyre nagyobb szükség van a nemzetek közötti megértésre, a békére és együttműködésre nevelés újraértelmezésére és fejlesztésére.

1953-ban kísérletként indult az UNESCO asszociált iskolák programja egy olyan nemzetközi iskolai hálózat kialakítására, ahol az érintett intézményekben tanuló fiatalok megismerhetik az UNESCO Alkotmányának célkitűzéseit, a világ-szervezet tevékenységét. A nemzetközi nevelés értékeit képvisel, információt biztosít, viszont részvételt és elkötelezettséget követel azoktól, akik abba bekapcsolódnak annak érdekében, hogy a ma és a holnap alapkérdéseivel meg tudjanak birkózni. Jelenleg több mint 3000 oktatási intézmény vesz részt a programban.

Tevékenységük négy fő témakörre koncentrál:

- a fenntartható fejlődés világméretű problémái, az ENSZ és szakosított intézményeinek szerepe azok megoldásában;
- az emberi jogok, tolerancia, nemzetek közötti megértés, a béke kérdéseinek tanulmányozása és beiktatása az oktatásba;
- interkulturális ismeretek, tapasztalatok;
- környezetünk sürgető tudományos, szociális és kulturális kérdéseinek multidiszciplináris tanulmányozása.

A világ eseményei és az iskolában tanítottak között gyakran nagy szakadék tátong, s az asszociált iskolák célkitűzései – többek között – ezt szeretnék áthidalni. Az ötvenes években az aktuális téma a nők jogainak védelme volt, a hatvanas években az emberi jogok álltak a figyelem középpontjában, a hetvenes években az új nemzetközi gazdasági renddel kapcsolatos kérdések vizsgálata dominált, s a nyolcvanas évek a környezetvédelem fontos és elkerülhetetlen kérdései felé fordították a figyelmet.

Ami a kilencvenes éveket illeti, a Rióban rendezett nemzetközi konferencia felhívta a figyelmet Földünk törékenységre, a természeti források rohamos kimerülésére, az Észak és Dél közötti különbségek növekedésére. Sajnálatos módon világszerte nő a nemzetiségek közötti ellentét, sőt erőszak, erősödik a szélsőséges nacionalizmus, az idegengyűlölet, s továbbra is fenyeget a nukleáris háború veszélye, rohamosan nő a kábítószer-fogyasztás stb.

Mindezeknek a megoldása természetesen nem várható el kizárólag az UNESCO-tól, de jelen kell lenniük az oktatásban, s ebben az UNESCO asszociált iskolák a katalizátor szerepét tölthetnék be. Jelentős lépés volt ezen a téren a nemzetek közötti megértésre neveléssel foglalkozó ajánlás elfogadása 1974-ben. Ez a dokumentum irányt mutat az érdeklődő tagállamok munkájának a kialakításához, segíti a nemzetközi normákhoz való igazodást, az együttműködésbe való bekapcsolódást.

Az UNESCO főigazgatója által létrehozott Nemzetközi Nevelési Bizottság *Jacques Delors* elnökletével ezt a kérdést is vizsgálja, s a Nemzetközi Nevelési Konferencia 44. ülészaka részletesen foglalkozott a nemzetközi nevelés különböző vonatkozásaival, napjaink megváltozott körülményeinek megfelelően módosította az 1974. évi *Ajánlást, s kidolgozta az asszociált iskolák programjának stratégiáját és munkatervét* az ezredfordulóig. E dokumentum alapvető célja, hogy a különböző oktatási folyamatokat úgy befolyásolja, hogy a mai fiatalokat, a jövő döntéshozóit Földünk hosszú távú érdekeit átfogóan figyelembe vevő gondolkodásra és tevékenységre nevelje.

Az asszociált iskolákban folyó a nemzetek közötti megértésre nevelés nem elszigetelt külön munka, hanem szerves része kell, hogy legyen az intézmény októató-nevelő programjának, történjen az akár a tanórán, akár tanterven kívül. Mivel a magyar oktatási törvény, valamint a tantervek eleve magukba foglalják az UNESCO különböző fórumain elfogadott dokumentumaiban deklarált elveket, sokszor nehéz megvonni a határt egy iskola „normál” és „UNESCO-s” tevékenysége között. Az asszociált iskolai munka nem jelent privilégiumokat sem szűkebb iskolai, sem tágabb, iskolán kívüli körben, többletmunkát igényel az UNESCO alapelveinek és tevékenységének megismerése és megvalósítása terén.

Az első magyar iskolák 1957-ben csatlakoztak az UNESCO nemzetek közötti megértésre nevelés programjához, számuk jelenleg 26 (11 budapesti és 15 vidéki gimnázium, szakközépiskola és gyakorlóiskola, köztük a bajai német, a gyulai román és a békéscsabai szlovák tanítási nyelvű iskola), s folyamatban van három új intézmény felvétele. Elsősorban idegennyelv-tudási szempontok miatt a részt vevő intézmények eddig elsősorban középiskolák voltak, a nyelvtanítás elterjedése azonban most már lehetővé teszi általános iskolák bevonását is.

A magyarországi UNESCO asszociált iskolák munkájának jellege az évek során jelentősen megváltozott. A nyolcvanas évekig speciális csatornát jelentett ez a tevékenység az információszerezés, a dokumentumokhoz jutás, más népek megismerése s nem utolsósorban az utazási lehetőségek terén. Ebben az időszakban a munka koordinálását többnyire az idegen nyelveket tanító tanárok végezték, s csak később kezdődött meg a más szakot oktatók bevonása is. Az intézmények tevékenységének nagy részét az UNESCO-dokumentumok megismerése, fordítása, nemzetközi kapcsolatok megteremtése és ápolása, diák- és tanárcserék megszervezése tette ki, de foglalkoztak az UNESCO által kezdeményezett akciók (nemzetközi évek, speciális napok) népszerűsítésével, megünneplésével, különböző tematikus pályázatok megszervezésével és az azokon való részvétellel is. A budapesti Szilágyi Erzsébet Gimnázium például több évtizedes diákcseré-kapcsolatot tart fenn a strasbourgi Fustel de Coulanges Gimnáziummal, s – csak az érdekesség kedvéért – több „asszociált iskolai”

házasság kötött, s számos „UNESCO-baba” született. Az iskolák speciális nyári (elsősorban nyelvi) táborokat szerveztek, ahová kölcsönösen meghívták a társintézmények diákjait. Egy időben rendszerek voltak a hazai diákcserék, amelyek keretében egy adott iskola egy-egy diákja egy-két hetet egy másik asszociált iskolában töltött, ott tanult és részt vett a vendéglátó intézmények munkájában.

Hasznos segítséget jelentett az azóta – ellátó személyzet hiányában – sajnálatosan megszűnt Dokumentációs Központ, mely a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán működött. Az évtizedek tapasztalatai alapján elmondható, hogy a személyes elkötelezettség igen fontos eleme az asszociált iskolai munkának. Több esetben bebizonyosodott, hogy miután egy lelkes, odaadó tanár elhagyta az intézményt, az ott folyó UNESCO-tevékenység megtorpant, olykor meg is szűnt.

Az elmúlt évtizedben az asszociált iskolák tevékenysége alaposan megváltozott. Az UNESCO elvesztette korábbi privilegizált szerepét, s – nem utolsósorban – az USA és Nagy-Britannia kiválásával a korábban sem túl rózsás anyagi lehetőségei is szűkültek. Ugyanakkor megnyílt az út más, regionális vagy nemzetközi szervezetekkel történő együttműködésre. Mindezek következtében a korábbi időszak lendülete megtört, de – megváltozott jelleggel – számos intézményben tovább folyik a munka. Egyre nagyobb figyelemmel munkálkodnak az intézmények a természeti és a társadalmi-kulturális környezet problémáinak enyhítése érdekében. Tudományos igényű táborokra, projektekre került sor, e tevékenységbe egyre gyakrabban kapcsolódtak be az adott intézmény külföldi partnerei is. A Brundtland Bizottság jelentése alapján az asszociált iskolák 10. országos értekezletén a hazai intézmények diákjai az UNESCO Végrehajtó Tanácsának ülését szimulálták, amelynek keretében egy-egy iskola egy adott ország környezeti problémáival összefüggő történelmi, gazdasági helyzetét ismertette, s a „testület” javaslatokat dolgozott ki a problémák megoldására. (A jelenlévők közül négy diák később részt vehetett az UNESCO Végrehajtó Tanácsának párizsi ülésén.)

Komoly problémát jelentett és jelent ma is az információáramlás hiánya. A Magyar UNESCO Bizottság Titkárságának infrastruktúrája nem teszi lehetővé a nyíregyházi Dokumentációs Központ tevékenységének helyettesítését, ugyanakkor az iskolák általában nem tájékoztatják sem a Titkárságot, sem egymást saját munkájukról. Mindez azonban nem csak a magyarországi intézményekre vonatkozatható, az UNESCO más országokban is tapasztalta ennek jeleit, s a mozgalom megalakulásának 40. évfordulóján rendezett nemzetközi tanácskozáson előterjesztette a már említett új stratégiát és munkatervet, amely az oktatási döntéshozókhöz, az asszociált iskolák vezetőihez és tanáraihoz, valamint minden, az oktatás XXI. századi szintjére emelésében érdekelt szakemberhez szól.

Összegezve elmondható, hogy az UNESCO asszociált iskolák tevékenysége radikális megújításra szorul. Az elmúlt négy évtized jó tapasztalatait felhasználva és a hibákból tanulva új profilt kell adni a munkának, olyat, ami jobban megfelel a megváltozott körülményeknek és lehetőségeknek. A sokszor már elcsépelet programok sora helyett inkább néhány nagyobb, projektjellegű akciót kellene kidolgozni. Ez nem kizárólag anyagi kérdés. Az iskoláknak nagyobb önállóságot kellene mutatniuk a programok kialakításában, aktívabban bevonva a diákokat, a társintézményeket és más érdekelt regionális és nemzetközi nem kormányközi szervezetek képviselőit is. Erre jó alkalom lehet, ha bekapcsolódnánk az UNESCO fejlődéssel, energiával és környezettel foglalkozó programjába, ha részt vennénk a Duna vízminőségével foglalkozó programban, ha többet foglalkoznánk a kulturális örökség különböző kérdéseivel, és még sorolhatnánk...